

XVI. Forsoningen

Genforening

Forsoning betyder, at to parter, som hører sammen, genforenes, efter at de har været adskilt fra hinanden. Forsoningen indebærer derfor, at det, der har været parterne imellem, fjernes eller tilintetgøres.

Nu er ikke enhver genforening en forsoning. Det afhænger af, hvad der har været parterne imellem. Hvis det har været noget ydre, f. eks en ydre afstand, er der ikke tale om forsoning. Når to brødre, der i mange år har levet på hver sin side af Atlanterhavet, genforenes, er dette ikke en forsoning, med mindre der har været andet imellem dem end den ydre afstand. Forsoning er der først tale om, når det, der har været imellem dem, er en del af deres indstilling til hinanden. Det, der skiller, må altså være en del af de pågældende selv, og jo dybere inde det sidder, jo dybere er forsoningen, når de genforenes. Adskillelsen mellem de to øges da ikke med den ydre afstand; den mærkes tværtimod stærkere, jo mindre den ydre afstand er. To personer, der hele tiden går »op og ned ad hinanden«, mærker en sådan adskillelse stærkest. De er aldrig i ro for den.

Til forsoning hører også, at de to, som forsones, oprindeligt står hinanden nær, gennem venskab, ægteskab, slægtskab o.s.v. Forsoning er altid *genforening*. Har de to personer aldrig før haft med hinanden at gøre, kan deres forening ikke være en forsoning.

Den forsoning, der er tale om i kristendommen, er forsoningen mellem Skaber og skabning, mellem Gud og menneske. Om de to »parter« gælder det, at de oprindeligt står hinanden så nær, som det overhovedet kan tænkes. Der er ingen, skabningen hører mere til end sin Skaber. At være til er, som vi så (s. 110), for en skabning det samme som at *høre til*, nemlig at høre sin Skaber til. Adskillelsen mellem Skaberen og skabningen angår nu selve dette forhold, idet den består i, at skabningen, og det vil i dette tilfælde sige mennesket, vil høre sig selv til, før den vil høre Skaberen til. Adskillelsen ligger i menneskets egenvilje.

Det, der skiller mellem Gud og menneske, ligger altså så dybt i mennesket, som tænkes kan. Der er kun ét, der ligger endnu dybere, og det er det oprindelige tilhørsforhold mellem skabningen og Skaberen. Med sin egenvilje er mennesket dog stadig en skabning. Det kan dets egenvilje intet ændre ved. Men det vil sige, at mennesket gennem sin egenvilje ikke alene er blevet skilt fra sin skaber, men også fra sit eget egentlige væsen. Menneskets liv er blevet et uafbrudt forsøg på at være noget andet, end det i virkeligheden er, nemlig en skabning. Deri består dets egentlige »fremmedgørelse«. Det har gjort sig fremmed for den, det mere end nogen anden hører til og er dermed blevet fremmed for sig selv og hele sin tilværelse. Mennesket er ikke fremmed i den forstand, at det er landet på en fremmed klode eller »kastet ind« i en fremmed verden og nu derfra higer mod himlen, lysverdenen, sit sande hjem, sin egentlige eksistens, eller hvad man nu vil kalde det. Mennesket er fremmed i den langt dybere forstand, at det er fremmed i den tilværelse, hvor det egentlig hører hjemme, det er en fremmed i sit hjem. Som skabning hører mennesket nemlig til i den verden, som Gud har skabt, *den* er dets sande hjem; og når det ikke er hjemme, skyldes det, at det ikke vil være en skabning, d.v.s. det vil høre sig selv til, før det vil høre Skaberen til. Dets fremmedhed er dets skyld; den er det eneste, mennesket alene skylder sig selv. Romantikerens eller pilgrimmens klager over fremmedheden i tilværelsen går uden om sagens kerne. I kristendommen forvandles denne klage til syndsbekendelse.

Den fremmedhed eller adskillelse, et menneske lever i, kan derfor bedst lignedes ved den før nævnte adskillelse mellem to mennesker, der hele tiden må »gå op og ned ad hinanden«. Adskillelsen lader dem aldrig i ro, for de er aldrig i fred for den, de er adskilt fra. Adskillelsen mellem Gud og mennesket, og dermed mennesket og dets sande væsen og egentlige eksistens, skyldes jo ikke en »ydre« afstand; Skaberen er skabningen nærmere, end denne er sig selv, »forfra og bagfra omslutter du mig« (Sl. 139, 5), »i ham lever og røres og er vi« (Ap. Ger. 17, 28). På grund af denne nærhed kan adskillelsen ikke ignoreres. Intet øjeblik lader den mennesket i fred; forfra og bagfra er mennesket omsluttet af adskillelsen, fordi det forfra og bagfra er omsluttet af den, det gennem sin egenvilje har adskilt sig fra. Menneskets liv bliver således på samme tid et råb efter forsoning og en flugt fra forsoningen. Dets tilværelse bliver et forgæves forsøg på at overvinde afstanden, resultatløst, fordi afstanden består i fornægtelsen af nærheden.

Guds gerning

Evangeliet er budskabet om, at Gud har overvundet afstanden, fjernet det, der var imellem. To afgørende ting siges i Ny Testamente om forsoningen: For det første, at det er Gud, der har tilvejebragt den. Den skyldes i ingen henseende mennesket selv. Forsoningen er fjernelsen af menneskets skyld, den er selve dette, at mennesket igen taknemligt kommer til at skyldes Gud alt og befries fra at skyldes sig selv noget. En forsoning, som mennesket i mindste måde kunne takke sig selv for, ville derfor ikke være en forsoning, men en fortsættelse af adskillelsen mellem Gud og menneske. Hvor det drejer sig om et gensidigt forhold mellem to ligestillede parter, kan initiativet til forsoningen udgå fra den ene såvel som fra den anden. Men hvor den ene part er Skaber selv, kan initiativet kun udgå fra ham, og kun han kan gennemføre forsoningen. Derfor forkyndes forsoningen som et evangelium, et budskab om en fuldbyrdet kendsgerning. »Det var Gud, som i Kristus forligte verden med sig selv — « NB: ikke »forligte sig med verden«, men »forligte verden med sig« (2. Kor. 5, 19).

For det andet siger evangeliet, at Gud ikke har bragt forsoningen til veje gennem et blot og bart *magtbud*, men gennem Jesus Kristus, hans ord og gerninger, hans lidelse og død og opstandelse. Overalt, hvor der i Ny Testamente er tale om forsoning eller forløsning, henvises der til Kristus, og navnlig til hans død på korset. En genforening, der kom i stand ved et nøgent almagtsdekret, ville intet have med forsoning at gøre. I stedet for at bruge sin almagt må Gud aflægge al sin magt for at få forsoningen i stand. Det er det, der sker gennem den fornedrede Kristus, Herren, der er iblandt sine undergivne som den, der tjener (Luk. 22, 27), Mesteren, der vasker disciplenes fødder (Johs. 13,1 ff.), gudsordet, der lader sig modsige og misforstå af menneskene; den, der ikke kendte til synd, bliver gjort til synd (2. Kor. 5, 21), den syndfri regnes blandt overtrædere (Mk. 15, 28), den, som er sendt af Gud, bliver den af Gud forladt (Mk. 15, 34). Almagten lader menneskene gøre med sig, som de vil (Luk. 23, 25), og ophæver således adskillelsen mellem sig og menneskene. Det, der var Gud og menneskene imellem, fjernes ved, at Gud overgiver sig i menneskers vold (Mk. 9, 31). Derfor er evangeliet heller ikke et magtdekret, men et overtalelsens ord (2. Kor. 5, 20).

Ny Testamente henviser heller ikke slet og ret til Guds *kærlighed*, når det taler om forsoningen, men til Guds kærlighed, som den kommer til syne gennem Jesus, det han virker, og det han lider. Forsoningen kommer ikke i stand

ved en »kærlighed«, som »ikke tager det så nøje«, som »ser stort på det«, en »kærlighed« som nærmest er at ligne ved åndelig ugidelighed. Kærligheden, som den kommer til syne gennem Jesus Kristus, bevirker ikke, at synden tages let, men at den netop tages så tungt, som kun kærligheden tager den; fordi der er intet, kærligheden tager så tungt på, som adskillelsen. Det er ikke en overbærende kærlighed, men en lidende kærlighed. Den lider under adskillelsen, lider sig igennem adskillelsen til genforeningen. Kærligheden gennemfører ikke forsoningen ved at slå af på noget, heller ikke på retfærdigheden. Forsoningen er ikke retfærdighedens undergang, men Gud viser tværtimod sin retfærdighed ved at gennemføre den på denne måde, gennem Jesu lidelse og død. Nåden er ikke vilkårlighed, Gud er ikke nådig ved at være mindre retfærdig, men han er netop »retfærdig, når han retfærdiggør den, som er af tro på Jesus« (Rom. 3,24-26).

Forsoningens hemmelighed

Fra gammel tid har man talt om »forsoningens hemmelighed« for dermed at betegne, at det ikke drejer sig om en klart gennemskuelig og rationalt velbegrundet foreteelse. Forsoningen er en hemmelighed, et mysterium. Den er selve evangeliets hemmelighed og dermed tilværelsens hemmelighed. Den er det mysterium, at Gud ikke er nådig ved at være mindre retfærdig, at han udletter synden (adskillelsen) uden at tage let på den, han tilregner ikke menneskene deres overtrædelser og gør dog ikke menneskene utilregnelige, han retfærdiggør synderen uden at godkende synden, han tilgiver sine fjender uden at undskylde dem. I stedet for at forsøge at opløse hemmeligheden fastholder Ny Testamente den ved at henvise til Kristus. Om ham er hemmeligheden koncentreret (Kol. 2,2). Utilgængelig for rationelle forklaringer er den kun tilgængelig gennem troen på Kristus, d. v. s. forsoningen er kun tilgængelig som en hemmelighed.

Som den hemmelighed, forsoningen er, kan den kun belyses gennem billeder. I Ny Testamente møder vi en lang række sådanne billeder: lammet, der bærer verdens synd (Johs. 1, 29), påskelammet, der er slagtet (1. Kor. 5, 7) leder tanken hen på ndfrielsen af Ægypten, hyrden der giver sit liv for fårene (Johs. 10, 11), ofret som frembæres af præsten, og hvor Kristus både er offer og præst (Hebr. 9, 12), løsesummen, som betales for udløsningen af en slave (Mk. 10, 45), nedbrydelse af gærdets skillevæg mellem Gud og mennesker og

mellem mennesker og mennesker (Ef. 2, 14), ørkenvandringens kobberslange, der redder de slangebide fra døden (Johs. 3, 14), sejr over fordærvens magter (1. Kor. 15,57).

Det er vigtigt at fastholde, at det drejer sig om billedtale, men det er lige så vigtigt at holde fast ved, at man ikke kommer sagen nærmere ved at forlade billederne og gå over til en begrebsmæssig udvikling. En sådan har kun begrænset anvendelse her. Tænker man hemmeligheden bort, tænker man nemlig også sagen bort. Billedtalen derimod belyser og bevarer hemmeligheden på samme tid. Et af de mest anvendte billeder på forsoningen er billedet af den lidende Herres tjener fra Esajas kap. 53 (jfr. s. 104). Her er billedet så nært inde på hemmeligheden, at det er at gå over i sagen selv. Men billedet er da også i sig selv en hemmelighed ved den måde, det sætter soningen og lidelsen sammen på.

Fælles for alle billederne er, at de placerer Kristus midt i adskillelsen mellem Gud og mennesker som den, i hvem genforeningen er sket. Adskillelsens magter er åbenlyse, Kristus er skjult til stede, kun synlig for troen, men hemmeligheden er stærkere end det åbenlyse. Adskillelsens kræfter kan i virkeligheden kun minde troen om foreningen i Kristus. Det er det, Paulus siger med de kendte ord fra Rom. 8, 38 ff.: »Thi jeg er vis på, at hverken død eller liv eller engle eller åndemagter eller noget nuværende eller noget tilkommende eller kræfter eller det høje eller det dybe eller nogen anden skabning skal kunne skille os fra Guds kærlighed i Jesus Kristus, vor Herre.«¹

Objektiv og subjektiv forsoningslære

I den kristne dogmatik plejer man at skelne mellem objektiv og subjektiv forsoningslære. I den objektive forsoningslære lægges vægten på, at det er Gud, der forsones, i den subjektive forsoningslære lægges vægten på, at mennesket forsones.

Den objektive forsoningslære udvikledes i løbet af middelalderen og fik sin endelige udformning af *Anselm af Canterbury* i slutningen af det 11. århundrede. Hovedtankerne hos Anselm er følgende: Skaberen har i sin visdom

1. *Gustaf Wingren* har i »Evangeliet och kyrkan« (1960) forsøgt at overføre Paulusordene til nutidig sprogbrug således: »Hverken komplekser eller angst, hverken nerver eller fobier, hverken dødsfrygt eller søvnløshed kan skille os fra Guds kærlighed i Kristus.« (s. 122).

og kærlighed besluttet at oprette et rige af fornuftsvæsener som opfylder hans vilje og lever under hans herredømme. Ved sin synd har mennesket krænket denne verdensorden og derved pådraget sig uendelig skyld. Skylden er uendelig, fordi den er synd imod Gud og hans vilje. Skal den guddommelige verdensorden genoprettes, må synden sones. Dette kan ske ved, at synderen straffes. Da skylden imidlertid er uendelig, må straffen også være det, og dette ville medføre menneskes undergang og således tilintetgøre Guds plan. Den anden mulighed er, at der ydes en godtgørelse (satisfaktion) for synden, men en sådan formår mennesket ikke at yde, da godtgørelsen må være uendelig, ligesom synden er det. Kun Gud kan yde en sådan satisfaktion, men det er mennesket, der skal yde den, da det er mennesket, der har syndet. Dilemmaet, når det gælder at gøre fyldest for synden, ser altså således ud: Ingen kan gøre det undtagen Gud, og ingen bør gøre det undtagen mennesket; følgelig, slutter Anselm, må Gud blive menneske. Dette er sket i Kristus, som både er Gud og menneske. Kristus er den eneste, der kan godtgøre menneskets skyld, og det gør han navnlig gennem sin død, som han frivilligt underkaster sig, skønt han som den syndfri ikke er skyldig at dø. Gennem sin frivillige død erhverver Kristus en uendelig fortjeneste, som han, fordi han er menneske, kan lade komme menneskene til gode. Derigennem genoprettes den brudte verdensorden, og forsoningen kommer i stand mellem Gud og menneske.

Man har indvendt mod Anselm, at forsoningen hos ham synes at opløses i jura og logik. Hans lære har sin baggrund i den middelalderlige, katolske bodslære, hvor tanken om fortjeneste spiller en stor rolle. Hele denne opfattelse af nåden som noget, der skal fortjenes, strider mod den lutherske opfattelse, hvorefter nåden går i stedet for fortjeneste, nåde går for ret. Det ville dog være forkert at påstå, at forsoningen for Anselm simpelthen er et retsopgør, hvori nåden ingen rolle spiller. Gud bliver ikke først menneskene nådig stemt gennem den fortjeneste, Kristus vinder for dem. Hans nåde viser sig allerede fra begyndelsen derved, at han overhovedet får frelsesværket i stand og bliver menneske i Kristus. Man må også holde Anselms lære tilgode, at den tager synden alvorligt. Synden bringes ikke udaf verden ved, at kærligheden nøjes med at se bort fra den.

Alligevel må den objektive forsoningslære betegnes som en afsporing. Dels opfattes forholdet mellem Gud og menneskene i for høj grad juridisk, og dels kommer det ikke til sin ret, at forsoningen helt igennem er Guds gerning. Den bliver snarere en ydelse, som Kristus på menneskenes vegne retter imod Gud. Retningen i denne lære går, som man har sagt, nedefra og op-

efter og ikke oppefra og nedefter. Iøvrigt henvises til omtalen af den anselmske lære i kapitlet om »nyskabelsen« (s. 145 f.).

Anselms forsoningslære har haft stor indflydelse i den katolske teologi, men den har også gjort sig gældende indenfor den lutherske ortodoxi i det 17. århundrede, derimod ikke hos Luther selv.

I modsætning til den objektive forsoningslære hævder den *subjektive*, at det er mennesket og ikke Gud, der skal forsones. Guds sindelag er den uforanderlige kærlighed og skal derfor ikke omstemmes gennem nogen form for satisfikation. Det er mennesket, der skal omstemmes. Dette sker ved, at Jesu selvhengivende kærlighed såvel i hans liv som i hans død appellerer til mennesket og vækker dets genkærlighed. Som ophavsmand til den subjektive forsoningslære plejer man at anføre Anselms yngre samtidige, den franske munk *Abelard*, som udviklede sin lære delvis i opposition til den anselmske. Indenfor protestantismen blev den subjektive forsoningslære indirekte genoptaget af pietismen med dens stærke fremhævelse af menneskets omvendelse, men den fik navnlig betydning i oplysningstiden i dennes opgør med ortodoxien. Også i det 19. århundrede og frem til vor tid har det subjektive syn på forsoningen gjort sig stærkt gældende. Det synes at harmonere bedre med »moderne« tankegang, for hvilken mennesket står i centrum. For den tyske teolog *A. Ritschl* (d. 1889) bestod forsoningen i, at mennesket under indtryk af Jesu liv og lære og hans troskab indtil døden opgiver sin mistro over for Gud, hvorved det brudte gudsforhold erstattes med et ægte i tillid til Gud som den kærlige Fader. Grundlaget for forsoningen er her ikke en fortjeneste, som Kristus vinder over for Gud på menneskenes vegne, men en psykologisk forandring, som finder sted i mennesket. Vægten kommer altså til at ligge på mennesket selv.

Det »klassiske« forsoningsmotiv

Den svenske teolog *Gustaf Aulén* har i sin bog om »Den kristna försoningstanken« (1930) gjort opmærksom på, at hverken den objektive eller den subjektive forsoningslære er den oprindelige i den kristne kirke. De betegner hver for sig en udgliden fra det, han kalder det klassiske forsoningsmotiv, som var herskende i oldkirken og i den urkristne forkyndelse. Her opfattes Kristus ikke som den, der på menneskenes vegne yder Gud satisfikation for synden, men som den, der på Guds vegne sejrer over fordærvmagterne (adskillelsesmagterne) synd, død og djævel. Det klassiske forsoningsmotiv er dramatisk i

sit syn, hvor den objektive og subjektive forsoningslære er henholdsvis juridisk og psykologisk præget. Kristus er sejrherren, også i sin død, sådan som han fremstilles på de romerske sejrskrucifikser; forsoning og forløsning er to sider af samme sag. Forløsningen er rettet imod de fordærvmagter, som mennesket trækker under, og forsoningen er rettet mod den skyld, som har gjort mennesket til fange under dem. Kristus er på én gang frelser og forsoner.

Aldeles afgørende for den oldkirkelige og nytestamentlige forsoningstanke er det, at forsoningen helt igennem er Guds gerning (2. Kor. 5, 18-21). Både den objektive og den subjektive side af sagen tilskrives Gud. Gud forsoner sig med verden, idet han forsoner verden med sig. Det er dette syn på forsoningen, der bryder klart frem hos *Luther*. Vi møder det også hos *Grundtvig*, navnlig i hans påskesalmer, f. eks. »Hil dig, frelser og forsoner« og »Herren af søvne opvågned, opsprang«.

Vi fremhævede i begyndelsen af dette kapitel, at det hører med til selve forsoningens væsen, at den tilvejebringes af Gud alene. Forsoningen indebærer jo, at mennesket hører op med at leve udaf sig selv; skabningen bliver igen helt orienteret udfra Skaberen. Derfor kan *grundlaget* for forsoningen ikke være en sindelagsændring eller en omvendelse hos mennesket. Dette ville netop få mennesket til at kredse om sig selv. Forsoningen betyder tværtimod, at mennesket ikke mere søger grundlaget for sin eksistens i sig selv, hverken i sine ydelser eller sit sindelag. Grundlaget for forsoningen kan derfor heller ikke være en godtgørelse, som er ydet på menneskenes vegne af Kristus. Hele denne satisfaktionstanke kan ikke undgå at føre derhen, at forsoningen på en eller anden måde skulle bestå i, at mennesket skyldte Gud mindre end før. Men nu betyder forsoningen netop, at mennesket igen kommer til at skyldte Gud alt. Det, der er Gud og menneske imellem, er ikke, at mennesket skylder Gud for meget, men at mennesket ikke vil skyldte Gud alt. Forsoningen fjerner ikke det, mennesket skylder Gud, men det, mennesket skylder sig selv. Mennesket har ikke mere noget, som det ikke har modtaget, som det ikke skylder Gud, allermindst forsoningen.

Litteratur: Gustaf Aulén: Den kristna försoningstanken, Sthlm. 1930. – Otto Møller: Gjenløsningen 1884. – Rudolph Arendt: Frelse, 1975.